zijds, en anderzijds het wekken van de hoop, dat met samenspreking iets bereikt zou kunnen worden, heeft menigeen van de vrijmaking afgehouden, en anderen de vreugde om het daarin zichtbare werk Gods voor het minst doen disputabel stellen. De deputaten van de overzijde hebben nagelaten, het afdoende bewijs te leveren, dat hun naaste bedoelingen voorshands verder gingen dan het pogen om de vrijmaking op te houden, en zooveel mogelijk, met vermijding van een algeheel rechtsherstel, haar gevolgen te beperken tot het minimale. Onze synode van Groningen heeft om 's Heeren wil niet geweigerd, een eigen initiatief te nemen, opdat niemand haar verwijten zou, dat zij Gods Geest niet zou willen onderworpen zijn, bijaldien het Hem behagen mocht, waar dan ook, aan zonden te ontdekken en onrecht te doen herstellen. Wij mochten in 1946 niet weigeren, ook al begrepen wij, dat de arbeid der vrijmaking zou gehinderd worden. Dit feit hadden wij te aanvaarden. Ons zelf hielden we daarbij voor: wie zèlf, hetzij door zonde van bedrijf, hetzij door zonde van nalatigheid, voor anderen een oorzaak-tot-verleiding, tot een aanstoot wordt, dien treft het „wee". Maar nu onze deputaten hébben getoond, dat zij den weg tot zakelijke en korte situatieteekening hebben opengesteld, over en weer, en zij op een pertinente weigering gestooten zijn, nu mogen wij de kerken niet langer ophouden. Wij mogen de vreugde om het werk Gods niet langer verhinderen, haar vroolijk lied te zingen vanwege Gods groote daden. Wij mogen den gebonden menschen, wier „leiding" meer en meer hen op een heilloos pad voert, niet langer de suggestie laten voeden, dat er iets goeds te wachten is, terwijl in werkelijkheid hun „leiders" den kerkelijken toestand verslechteren.

Een **derde** vraag komt op: is het soms noodig, dat thans de Amersfoortsche synóde alsnog van de vele vragen, die onze deputaten zouden hebben willen stellen, er enkele (de meest kardinale) voorlegt aan de deputaten van de overzijde, zulks dan met het verzoek, om daarop binnen veertien dagen, of anders op langeren termijn, antwoord te geven? Of dat zij hen vraagt, staande deze synode, te antwoorden op de vraag of zij bij nader inzien bereid zijn alsnog te doen wat onze deputaten hun voorstelden? Zóó ongeveer luidde het bekende voorstel-Assen.

Er zijn stemmen, die op de gestelde vragen bevestigend antwoorden. Wij gelooven, dat het niet raadzaam zou zijn, hierop in te gaan. Om volgende redenen:

a) Over de „eer" en het „prestige" der synode spreken we geen woord. Kón zij de zaak des Heeren ermee dienen, we zouden geen oogenblik aarzelen, haar te adviseeren, nog maar eens te kloppen op de deur van degenen, die in een aangelegenheid, die zij zelf het eerst hebben aangesneden, geweigerd hebben mee te werken aan wat allereerste roeping was: een korte situatieteekening. Maar hoe veel ook in het bekende voorstel-Assen ons toelachte, en hoezeer wij het overigens om zijn grondgedachten en zijn nuttig effect dankbaar waardeeren, wij gelooven niet, dat langs dezen weg iets bereikt kan worden; wel meenen we, dat er veel mee bedorven kan worden.

b) Wat het eerste betreft: er is ongetwijfeld in het voorstel-Assen en de daaraan verwante, ook wel op dit punt iets dat aanlokt. Velen waardeeren in dit voorstel eenerzijds de erkenning, dat wat Groningsche deputaten aan de Utrechtsche voorstelden, rechtvaardig en zakelijk was, en anderzijds het duidelijke verlangen om voor heel de toeziende wereld te doen uitkomen, aan welke zijde de wil, c.q. de onwil, aanwezig is om op korten termijn te komen tot: een duidelijke situatieteekening.

c) Maar ons oordeel is, dat langs dezen weg niets te bereiken zal zijn. De Utrechtsche deputaten hebben nu eenmaal openlijk uitgesproken, dat zij **niet** mógen doen wat onzerzijds hun gevraagd is. Wij meenen te hebben duidelijk gemaakt, en dit uit de Eindhovensche Acta zelf, dat hun bewering niet juist is. Hadden nu onze deputaten deze hun meening, die ook de onze bleek te zijn, niet aan de Utrechtsche deputaten als de hunne ter kennis gebracht, dán zou de Amersfoortsche synode nog kunnen overwegen, of het niet billijk was, hun publiek te zeggen, dat zij op het punt van hun „niet mógen" bij ons geen geloof ontmoeten. Maar het is hun gezegd; en verwezen is naar de bron: de Eindhovensche synode, waarvan de Acta aan deze deputaten zelf bekend zijn geweest, en inmiddels publiek geworden zijn. Gegeven dit alles, moeten wij wel als zeker aannemen, dat de Utrechtsche Deputaten er niet over dénken zullen, hun publieke verzekering: **wij mogen niet**, te verloochenen, om alsnog te verklaren: **wij mogen wèl.**

Deze gedachte ligt te meer voor de hand, nu onze deputaten aan de Utrechtsche hebben meegedeeld, dat zij, deputaten van Groningen, niet treden mochten in den voorslag, om het tegenvoorstel der Utrechtsche deputaten over te nemen en aan te bevelen bij de Amersfoortsche synode. En desondanks hebben die Utrechtsche deputaten daarna niet zelf de moeite genomen, hun voorslag bij deze synode aan te bevelen. Zij hadden dit kunnen doen; vooral nu hun eigen Eindhovensche Synode verklaarde te hopen, dat onder den zegen des Heeren verdere pogingen van deputaten eindelijk tot het begeerde resultaat van een mondelinge samenspreking zal (zullen) leiden. Zij hadden tegenover de klacht van onze deputaten, dat de Utrechtsche deputaten ten onrechte zich op onmacht beriepen, aan de Amersfoortsche synode kunnen schrijven, dat zij verkeerd werden beoordeeld. Niets daarvan is geschied. En dit terwijl zij weten, dat in onze kerken de klacht over een ethisch conflict luider en luider wordt, en dat voor het besef van ieder, die meent, dat de gebrokenheid van het christelijk vereenigingsleven in ons vaderland nog zooveel mogelijk hersteld móet worden en hersteld worden kán, het hoog tijd is, om in te grijpen, teneinde al het mogelijke te doen om dit ethisch conflict weg te nemen. Uw Commissie houdt zich overtuigd, dat de Utrechtsche deputaten als zoodanig zich niet zullen laten bewegen tot een rechtstreeksch antwoord, en dit op korten termijn, op rechtstreeksche vragen, gelijk door onze deputaten bedoeld zijn. Noch een deel, noch het geheel daarvan. Hun ondubbelzinnig: „wij mogen niet", ligt daar nu eenmaal. Ze hebben trouwens laten doorschemeren, dat zij ook nog andere, tot nu toe niet genoemde redenen hebben, om aan den voorslag der Groningsche deputaten niet te voldoen.

d) En dan, wij meenen ook, dat een poging in de aangewezen richting aanleiding worden kón voor het intreden van nog verdere **schade** voor de kerk van Christus, in steê van de voor die kerk gehoopte **winst** te brengen. Het wordt hoog tijd, dat we de kerken herinneren aan wat de Groningsche Synode heeft gezegd, toen zij uitsprak, dat **er een gevaar** was, een gevaar, dat riep om maatregelen van tegenweer. De Groningsche Synode heeft het desbetreffende besluit der Utrechtsche niet alleen gelezen **voorzoover** het te harer kennis gebracht was door het Utrechtsche moderamen, **doch in zijn geheel.** Toen bleek haar, dat de Utrechtsche Synode tegenover de onze in Groningen verzwegen had, dat zij de **kerkeraden** van het synodocratisch verband had gewezen op de **roeping**, o.a. om een breuk, die **plaatselijk** geslagen mocht zijn, te heelen, en hun aanbeval, **daarbij in overleg te treden met dezelfde deputaten als die**, zoo mogelijk, ook met **de deputaten van onze synode saam te spreken** en onder die bedrijven door voorstellen te ontwerpen, welke uiteindelijk aan de respectieve synodes zouden voor te leggen zijn. De Groningsche Synode nam hiervan niet zonder afkeuring kennis. Het scheen haar niet fraai, dat **dezelfde** deputaten in betrekking tot tuchtmaatregelen, waarbij **alle** plaatselijke kerken betrokken zijn, en waarbij van alle plaatselijke kerken minstens twee dienaren geschorst zijn (n.l. de twee Hoogleeraren van de Hoogeschool der Kerken) thans platweg gesproken, van twee wallen zouden eten: eenerzijds met onze synodale deputaten handelen over de vraag, of en hoe men zich tot de respectieve **synodes** zou kunnen wenden met voorstellen tot „hereeniging", en anderzijds dezen generalen handel doorkruisen met het ongecontroleerde geven van plaatselijke adviezen, die vooruit zouden loopen op wat nog in discussie zou staan, en die zouden kunnen doen voorbijzien, dat **elke** kerk minstens twee van haar dienaren geschorst zag en dat ze alle door de zondige synodes gebonden waren te leeren wat God niet beval te leeren, en uit te sluiten wie Hij niet uitsloot.

Eerlijk noemen wij zulk een dubbel optreden niet; temeer niet, nu het **skwam** van de zijde van menschen, die tot onze ambtsdragers zeiden: wat een **synode** heeft besloten, dat **hébben** ipso facto **alle** kerken besloten; en die het revolutie noemden, toen een hoogleeraar in 1944 zich tot de **kerkeraden** wendde in zaken, die nog moesten komen op een volgende synode; en dit, terwijl de voorgaande zelf verklaard had, dat ze met de onderhavige materie was gereed gekomen.

Men vraagt zich verbaasd af, hoe zulke hiërarchen met goed geweten denken te kunnen trachen onze kerkeraden los te weeken van hun synode, en hun eigen kerkeraden met de onze te doen beraadslagen over een herstel der breuk, terwijl zij terzelfder tijd met onze synodale deputaten nog willen confereeren over de vraag, **of zulk een herstel der breuk wel mógelijk is, en zoo ja, op welke wijze.** De algemeen aspecten der zaak worden met deputaten besproken, maar in locale kerken wil men ze bij voorbaat helpen vergeten.

Nu heeft deze handel tot nu toe niet veel effect gehad. Maar dit mag ons niet in slaap doen vallen. Het is bekend, hoe thans, onder invloed mede van sommigen, die met de Utrechtsche deputaten nauw contact plegen te onderhouden, een reeks conferenties is opgezet, waarvan de eerste in Oosterbeek gehouden is. Het is tevens bekend, dat tegelijkertijd thans precies datzelfde gebeurt, wat de Groningsche Synode als een gevaar en als een niet-eerlijke handeling heeft onderkend: men tracht thans de plaatselijke synodocratische kerkeraden met de plaatselijke kerkeraden onzer kerken weer bij elkaar te brengen en te doen spreken over herstel der **plaatselijke** breuk. En men doet dit met terzijdestelling van de nog te bespreken en eventueel te regelen synodale handelingen. Ds B. A. Bos heeft gemeend deze gedragslijn te mogen aanbevelen onder het motief, dat de deputaten in een impasse gekomen zijn: we hebben reeds aangewezen waarom wij hiervan geen woord gelooven. De Oosterbeeksche conferentie heeft zelf uitgesproken, dat zij nog door zeer veel zoodanige conferenties zal moeten worden gevolgd, eer van het omvangrijke materiaal ook maar een behoorlijk quantum in behandeling zal genomen zijn. Desondanks worden nu al in onderscheiden plaatselijke kerken pogingen ondernomen om te „onderhandelen". Uit Amsterdam bereikte zelfs nog tijdens deze week onze deputaten het verzoek, in dezen zelfden geest te handelen. Hoe kan men toch met zooveel blindheid geslagen zijn? Hoe kan men deputaten verzoeken, sympathie te betuigen voor een oneerlijken handel, die de deputaten uitschakelt, terwijl men ze tegelijkertijd nog tracht aan het praten (met communiqués) te houden? Dat dit alles met de goede orde strijdig is, behoeft geen betoog. Wij mogen daar niet aan meedoen. Wij zijn wèl vrijgemaakt om de kerkeraden niet te laten overheerschen door de synode, maar we zijn niet vrijgemaakt om de kerkeraden te isoleeren van de synode. Het optreden van ds B. A. Bos is in zooverre **rechtstreeksch kerkrechtelijk** geoordeeld. De vrijmaking was een protest tégen het doorknippen van den band tusschen kerkeraden en synode. Dit moet gezegd blijven zoowel tegen de synodocraten, die de synode tegen de kerkeraden, als tegen de Oosterbeeksche conferentiegangers, die de kerkeraden tegen de synode uitspelen.

En welk een toestand ontstaat nu? Deze: de Utrechtsche deputaten hebben de Groningsche veroordeeling van hun tactiek ter kennis genomen. Zij weten, dat zij in 1946 te Groningen gesignaleerd zijn in hun van twee wallen eten. Officieel laten ze zich niet in met de Oosterbeeksche conferentiegangers; hun naaste medewerkers doen daar thans het werk, dat blijkens hun eigen synodale papieren, door hen zèlf nog steeds gewenscht wordt: n.l. onze plaatselijke kerkeraden te beïnvloeden, terwijl ze nog met onze deputaten in relatie staan. Maar nog altijd blijft hun instructie: dat zij, als Utrechtsche Deputaten gereed zullen blijven staan, om synodocratische kerken met raad en daad terzijde te staan, als deze met hen in overleg willen treden om de plaatselijk geslagen breuk te heelen — zooals dat in hun woordenboek heet. Hun actie ligt geheel in de lijn van wat bovenbedoeld blad van twee der gindsche deputaten schreef: dat de historie (niet der synodocratische manipulaties, maar) van de vrijmaking nog verscheidene aspecten heeft. Dit is duidelijk genoeg. Het is ook ontdekkend. Het is oneerlijk. Want ieder weet, dat plaatselijk geslagen breuken geen oogenblik los te denken zijn van wat landelijk geschied is. Wij insinueeren niet, maar houden alleen maar de oogen open voor wat publieke feiten zijn, als wij zeggen: de deputaten der synodocratie houden onze deputaten op met langgerekte handelingen en dit onder weigering van medewerking aan een korte, duidelijke, onmisbare situatieteekening, maar elk oogenblik staan zij gereed om indirect via de door hen geïnstrueerde synodocratische kerkeraden, de onze te beïnvloeden.

Deze toestand mag niet bestendigd worden. Wie weigert mee te werken in wat voor alle kerkeraden in kerkverband noodzakelijk is (de scherpe en korte situatieteekening), en toch onze kerkeraden bij voorbaat wil losmaken van het verband, dat zij om Gods wil moesten herstellen met de uitgestooten kerken en ambtsdragers, die moet door ons niet langer in staat gesteld blijven om dit dubbel spel te spelen. Wij mogen ons door hen niet laten ophouden en hen niet toelaten in onze kerken te wroeten op korten termijn, terwijl zij tevens op langen termijn de door de synode aangewezen deputaten almaar ophouden en remmen. Wij mogen niet langer ertoe medewerken, dat — al of niet in bewusten samenhang met particuliere conferenties — de Utrechtsche deputaten de deputaten ónzer synode verhinderen de lucht te helpen schoonvegen, doch intusschen elk oogenblik paraat zullen willen staan (blijkens hun instructie) om na de directe beïnvloeding door die conferentiegangers ook nog hunnerzijds indirect onze kerkeraden te beïnvloeden. Wij willen niet aan de deputaten der synodocratie de mogelijkheid helpen schenken, nog langer het kerkelijk leven, dat God ons hergaf, te ondermijnen. En hun ook geen kans geven om in en door een diplomatiek gesteld antwoord, waarop onze synode misschien niet eens rustig zich nader zou kunnen bezinnen, om er dan rijp op te reageeren, haar en onze deputaten weer op te houden.

Indien de deputaten der synodocratie met onze kerken eerlijk hadden willen omgaan, zouden zij zelf, tenminste na lezing van het Groningsche rapport, gezegd hebben, een andere instructie te begeeren. Ze hebben dit niet gedaan. In de publieke Acta hunner na Utrecht gevolgde synodes is geen woord te vinden over een verandering van instructie, teneinde tegenover onze kerken te bewijzen, dat zij met ons eerlijk, en zonder storingsinvloeden van terzijde, wilden zoeken naar een oplossing in wat zij zelf „moeilijkheden" noemen, doch wat wij als een samenhangende keten van ongoddelijke vooruissen zien. Hier past maar één advies: plaats het stópsein.

Een vierde vraag is: moet de Amersfoortsche synode ingaan op de door sommigen geopperde gedachte: zonder verder iets te doen, **te blijven bij het Groningsche besluit?**

Naar onze meening kan dit niet. Onze huidige synode zal over de vraag van al dan niet benoeming van nieuwe deputaten zich te beraden hebben; de massa ingekomen stukken bewijst, dat de kerken aan deze zaak haar volle aandacht hebben kunnen en willen geven. Onze huidige deputaten hebben duidelijk genoeg uitgesproken, dat zij bij het licht, dat zij bij de verzending hunner jongste missive hadden, er niet aan denken konden, medewerking te verleenen aan de door de synodocratische deputaten gewenschte werkwijze, d.i. langdradige, maandenlange „onderhandelingen" (het woord is door de anderen gebruikt) met een communiqué aan het slot, maar zonder dat verkregen zou zijn, wat dezerzijds verlangd wordt: situatieteekening, om te kunnen beslissen óf mondelinge samenspreking nog zin en van Godswege recht heeft. Tenzij onze deputaten van meening zouden veranderen, zou dus, ingeval de Amersfoortsche synode nog door deputaten met gelijken last zou willen doen handelen, naar nieuwe gegadigden voor dit deputaatschap moeten worden gezocht. Bovendien: de door ons aangewezen gevaren bleven dan bestaan; en aan het beteekenisvolle feit der ondubbelzinnige afwijzing van den billijken eisch onzer deputaten zou dan eigenlijk geen enkele consequentie verbonden worden. Waar de situatie sedert 1946 aanmerkelijk is gewijzigd, zou reeds uit dien hoofde een handhaving van den status quo onverantwoord zijn.

Eén vraag nog rest ons: zal de Amersfoortsche synode uit de weigering der Utrechtsche deputaten de consequentie trekken van: geen deputaten meer benoemen en zoo te markeeren, dat ons aanvankelijk pogen om op de Utrechtsche vraag naar eer en geweten antwoord te geven is afgestuit op den onwil der deputaten van de overzijde?

Deze voorslag is van onderscheiden kant gedaan, en wij zijn voor ons zelf tot de overtuiging gekomen, dat het wijs zal zijn, in dezen zin te handelen. Wij wijzen, ter ondersteuning van deze gedragslijn, op het volgende:

a) Allereerst pleit daarvoor zeer veel wat tevoren reeds opgemerkt is.

b) Bovendien: nu we eenmaal getoond hébben bereid te zijn tegemoet te komen aan eventueel blijkende bekeering van wie de kerk hebben geknecht en het koningschap van Christus hebben aangetast, nu wordt het tijd, thans de synodocratische kerken te behandelen naar het recept, dat ons bekend is uit onze kerkelijke formulieren en uit de Acte van Afscheiding en van Vrijmaking. Toen ze tot ons zeiden: we willen U spreken, mochten wij niet weigeren. Maar nu hun deputaten verklaren: wij willen met U niet kort en zakelijk en direct handelen, nu is het tijd, met dr H. N. Ridderbos te verklaren: thans worden zoowel onze als zijn kerken „beproefd in de oprechtheid van onze begeerte en gebeden om hereeniging": althans — wat ons betreft. — in onze begeerte van hereeniging in den rechten weg met wie ten onrechte van ons gescheiden zijn; want een andere begeerte hadden wij niet. En het wordt tevens tijd, tot hen te zeggen: gij zijt wel beproefd geworden, maar niet beproefd bevonden: gij hebt den rechten weg niet gewild. Onze Catechismus zegt: dat, eer men openbare grove zondaren weer aanneemt, er eerst betering moet beloofd en bewezen zijn. De handelingen van 1944 en vervolgens zijn metterdaad openbare grove zonden.

Welnu, het beloven ontbreekt de bewijzen ontbreken ook. Wel deden zij, die ons, met schending van alle recht, uitwierpen, elkaar beloften van het tegendeel en gaven zij dáárvan ook bewijzen.

De Acte van Afscheiding en Wederkeer, en die van Vrijmaking en Wederkeer hebben beide, elk op eigen wijze, uitgesproken de eenheid te willen zoeken met wie